

Round up the usual suspects!

Over behoedzaamheid bij de ambtshalve herkenning aan de hand van camerabeelden²

TPWS 2018/25

Met toenemend cameratoezicht op openbare plaatsen om de veiligheid van burgers te waarborgen en met een groeiend aantal ondernemers dat gebruik maakt van camera's om hun bedrijven te beschermen tegen inbrekers en overvallers, lijkt het op het eerste gezicht steeds gemakkelijker strafbare feiten op te helderen. Met name de identificatie van een verdachte aan de hand van camerabeelden zou de waarheidsvinding kunnen bevorderen. Aan welke vereisten zou een herkenning moeten voldoen om te kunnen meewerken voor het bewijs, is anders dan in het geval van fotoconfrontaties, echter nog niet uitgekristalliseerd. Het bezigen voor het bewijs van camerabeelden door middel van een proces-verbaal van een verbalisant die de herkenning doet, kan een heikele aangelegenheid zijn omdat gemakkelijk 'ambtshalve' een verkeerde verdachte kan worden herkend en omdat die herkenning door tal van factoren lastig is te controleren en te waarderen. Uit recente jurisprudentie blijkt de noodzaak voor de feitenrechter behoedzaamheid te betrachten.

1. The usual suspects, of: gedoodverfde verdachten

Elke strafrechtadvocaat, officier van justitie of feitenrechter heeft zaken de revue zien passeren waarin camerabeelden van het strafbare feit – een overval, inbraak of openlijke geweldpleging – een rol speelden bij de vraag of de betreffende verdachte dat feit heeft begaan. Als het gaat om aanhoudingen op heterdaad – de verdachte is ter plaatse aangehouden door bijvoorbeeld een particuliere beveiliging van een supermarkt of de inmiddels gearriveerde politie bij de vechtpartij voor het café – dienen die beelden doorgaans om te achterhalen of daadwerkelijk is gestolen en wie heeft geslagen, en vooral hoe. Het is in die situatie vanwege de heterdaad doorgaans wel duidelijk wie op die beelden te zien is. Indien het strafbare feit echter later wordt ontdekt of de dader de plaats delict al heeft verlaten, worden de camerabeelden van het incident vaak aangegrepen om te proberen een persoon als verdachte in verband te brengen met dat strafbare feit. In die gevallen mag al van de politie de be-

nodigde behoedzaamheid worden gevergd, omdat de mogelijkheid om te kunnen komen tot een waardevolle herkenning door tal van factoren wordt beperkt, niet in de laatste plaats door de slechte kwaliteit van de beelden³ en omstandigheden aan de kant van degene die de herkenning doet. Zelfs als een verbalisant te goeder trouw volledig overtuigd is van zijn herkenning omdat hij de verdachte al jarenlang 'ambtshalve' heeft meegemaakt kan die herkenning wel degelijk fout zijn. De strafrechtspraktijk laat hiervan tal van voorbeelden zien, waarnaar lastig is te verwijzen omdat dat soort strafzaken doorgaans vroegtijdig wordt geseponeerd en van de radar verdwijnt, bijvoorbeeld vanwege een alibi dat duidelijk maakt dat de gedoodverfde verdachte de dader niet kan zijn. Een schrijnend geval is dat van de wijkagent die met honderd procent zekerheid een verdachte herkende op de beelden van een diefstal bij een tankstation en die alvast aan de echtgenote van die verdachte was gaan vertellen dat haar man na een lange rustperiode weer op boevenpad was gegaan. De herkenning werd niet bemoeilijkt door verhullende gezichtsbekleding, slechte weersomstandigheden of matige kwaliteit van de beelden, maar toch kon de honderd procent herkenning met een sluitend alibi van verdachte gemakkelijk onderuit worden gehaald.⁴ Geen wereldschokkende zaak, geen zware strafbare feiten, maar wel een sociaal schurende zaak die uiteindelijk uitmondde in een sepot 01 (ten onrechte als verdachte aangemerkt) en een beschikking van de rechtbank waarin schadevergoeding aan de verdachte werd toegekend voor de kosten die werden gemaakt in het kader van de rechtsbijstand.

Het is vanuit verschillende invalshoeken interessant te onderzoeken waaruit valse herkenningen voortkomen. Zo zijn er tal van gezaghebbende publicaties vanuit de rechtspsychologie waarin wordt gewaarschuwd voor de herkenningen door getuigen en waarin wordt gefocust op methodologie die de herkenning weliswaar kan valideren, maar die ook onderstreept waarom behoedzaam met die herkenning als bewijsmiddel dient te worden omgegaan.⁵ De methodologie die van toepassing is verklaard op goede herkenningen aan de hand van bijvoorbeeld fotoconfrontaties lijkt echter niet te worden doorgevoerd ten aanzien van camerabeelden van het incident waarop de dader is te zien. Wat verder opvalt, is dat in de strafrechtspraktijk het beeldmateriaal als bron van herkenning van een verdachte en daarmee als basis voor mogelijk bewijs helemaal niet zo weloverwogen tegemoet

1 Mr. dr. P.P.J. (Patrick) van der Meij is strafrechtadvocaat bij Cleerdin & Hamer Advocaten in Amsterdam. Hij is tevens als *research fellow* verbonden aan het Instituut voor Strafrecht en Criminologie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid in de Universiteit Leiden.

2 Citeerwijze: P.P.J. van der Meij, 'Round up the usual suspects! Over behoedzaamheid bij de ambtshalve herkenning aan de hand van camerabeelden', TPWS 2018/25.

3 Zie bijvoorbeeld het nieuwsbericht van de NOS van 9 oktober 2017, 'Onscherp bewakingsbeeld vaak onbruikbaar voor politie', <https://nos.nl/artikel/2197030-onscherp-bewakingsbeeld-vaak-onbruikbaar-voor-politie.html>.

4 Proces-verbaal met nummer 2016116726.

5 Zie in dit kader bijvoorbeeld P.J. van Koppen (red.), *Reizen met mijn rechter. Psychologie van het Recht*, Deventer: Kluwer 2010.

wordt getreden.⁶ Het is bijvoorbeeld gebruikelijk dat op politiebureaus beeldmateriaal van inbraken of vechtpartijen op het intranet worden getoond of op televisies in gezamenlijke ruimtes met de vraag wie van de verbalisanten de verdachte op de beelden herkent. Het komt ook voor dat bijvoorbeeld afdrukken van camerabeelden, zogenoemde *stills*, onder een selecte groep politieambtenaren wordt verspreid.⁷ Zo kan het zijn dat maar liefst vier verbalisanten naar aanleiding van dergelijke beelden in een bepaalde strafzaak los van elkaar verbaliseren en (summier) omschrijven waaraan zij de persoon op de beelden ambtshalve menen te herkennen, waardoor de suggestie wordt gewekt dat het vanwege de herhaling en bevestiging wel goed zit. Het probleem is dat lastig is te achterhalen hoe en wanneer de verbalisanten tot de herkenning zijn gekomen, welke informatie nog meer beschikbaar was voorafgaand aan de herkenning, of er contact tussen de verbalisanten is geweest over de beelden en of de verbalisanten juist vanwege de kennis die ze hebben niet – bewust of onbewust – vooringenomen zijn. Als nu die processen-verbaal waarin de herkenning wordt gerelateerd enkel zouden worden gebruikt om de verdenking te voeden en verder op te sporen, is dat ondanks het gevaar van de tunnelvisie of *confirmation bias* nog te billijken, met dien verstande dat aan de kant van de politie en het Openbaar Ministerie uiteraard de gelegenheid dient te worden benut om die eventuele vooringenomenheid te falsificeren. Indien die processen-verbaal echter voor het bewijs worden gebezigd, is daar – zeker bij gebrek aan ander bewijs dat de verdachte bij het strafbare feit is betrokken – vanwege de (on-)betrouwbaarheid veel op af te dingen. Foute herkenningen, ongeacht de intentie van de getuige, vervuilen het strafproces en dienen te worden vermeden.

Dit wordt in de feitenrechtspraak doorgaans ook onderkend, in die zin dat de rechter in voorkomende gevallen de bezwering gebruikt dat weliswaar geen reden bestaat te twifelen aan de oprechtheid van de verbalisanten die de herkenning hebben gedaan, maar dat het bewijs dat met de herkenning wordt gecreëerd behoedzaam tegemoet dient te worden getreden. Er is echter veel ruimte aan de rechter gelaten in de beoordeling en waardering van het bewijs, zonder dat daaraan een specifiek toetsingskader vanuit de rechtspsychologie aan ten grondslag ligt zoals bij de andere gevallen van herkenningen door getuigen. Daar komt bij dat de status van 'de beelden' als bewijsmiddel een lastige is. De beelden als zodanig zijn geen bewijsmiddel, maar bijvoorbeeld wel het proces-verbaal dat aan de hand van de beelden wordt opgemaakt door een verbalisant, of de eigen waarneming die de rechter aan de hand van de beelden doet op zitting. De vraag dringt zich op of die eigen waarneming als bewijsmiddel wel door de beugel kan in verhouding tot de vereisten die worden gesteld aan herkenningen en het wringt des te meer dat dergelijke waarnemingen vaak pas in het vonnis worden aangehaald. Het omzetten van beelden in bewijs zou zo secuur moeten gebeuren, dat de mogelijkheid van een valse herkenning aanzienlijk wordt verkleind. Dat geldt

voor alle 'getuigen': ook verbalisanten en rechters. Het ligt voor de hand om in dergelijke gevallen, bij betwisting van de bevindingen ten aanzien van de camerabeelden of de eigen waarneming, van de rechter te eisen dat die het gebruik daarvan uitdrukkelijk motiveert en in elk geval uitgebreid op zitting bespreekt.

Tegen deze achtergrond wordt in deze bijdrage kort besproken welke vereisten gelden voor een gedegen herkenning bij een fotoconfrontatie en op welke manier de herkenning aan de hand van camerabeelden door verbalisanten afwijkt van een fotoconfrontatie (paragraaf 2). Die vereisten van een fotoconfrontatie maken echter inzichtelijk dat voor een herkenning aan de hand van camerabeelden door verbalisanten ook nadere regels zouden moeten gelden. Aan de hand van een aantal recente strafzaken wordt besproken op welke wijze de feitenrechter de bewijswaarde van een herkenning aan de hand van beelden zou kunnen bepalen (paragraaf 3). De combinatie van deze twee onderwerpen onderstreept dat de waarde van camerabeelden als indirect bewijsmiddel lastig is te bepalen en dat als de feitenrechter iets aan het proces-verbaal van de herkende verbalisant zou willen ontlenuen, vast dient te staan dat de gerelateerde informatie betrouwbaar is. Ook ten aanzien van de eigen waarneming zou de rechter behoedzaamheid in acht moeten nemen (paragraaf 4).

2. De regelen der kunst bij fotoconfrontaties

Er zijn diverse gezaghebbende publicaties vanuit rechtspsychologisch perspectief die enerzijds handvatten geven voor het kunnen gebruiken van herkenningen als bewijsmiddel en die anderzijds waarschuwen voor beperkingen, onmogelijkheden en valkuilen daarbij. Op zich staat het vermogen van mensen om bijzonder goed te herkennen buiten twijfel, althans als het gaat om het herkennen van bekenden en onder goede omstandigheden.⁸ Voor een dergelijke herkenning is relatief weinig visuele informatie nodig: gezichten worden vaak als één geheel in het geheugen opgeslagen en zijn goed als zodanig naar voren te halen (reproduceren). Interessant is dat het goed kunnen herkennen van gezichten blijkbaar voor elke burger geldt, en derhalve niet voor alleen politieambtenaren of politieambtenaren in het bijzonder. Dit vermogen is bijvoorbeeld ook niet te verbeteren door intensief te trainen.⁹ Getuigenverklaringen die een herkenning bevatten van een verdachte als dader kunnen zeer sterke bewijsmiddelen zijn, mits de politie zich houdt aan de voorgeschreven procedures die gelden voor een herkenning.¹⁰ Herkenningen kunnen namelijk op nogal wat manieren fout gaan.¹¹ Zo is veel afhankelijk van de omstandigheden waaronder de waarneming is gedaan en de duur van de waarneming, en in het bijzonder of het gaat om bekenden of om onbekenden. Bekenden zijn personen over wiens iden-

6 Vergelijk ook Y. Buruma, 'Betrouwbaar bewijs', *DD* 2009/23.

7 Zie bijvoorbeeld Hof Amsterdam 28 september 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:4535.

8 Zie P.J. van Koppen, e.a. (red.), *Routes van het recht. Over de rechtspsychologie*, Den Haag: Boom Juridisch 2017, p. 284.

9 Zie P.J. van Koppen, e.a. (red.), a.w., p. 285.

10 Zie P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar, 'Herkennen van gezichten', in: *Reizen met mijn rechter*, Deventer: Kluwer 2010, hoofdstuk 15.3.

11 Zie P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar, e.a., hoofdstuk 15.

titeit bij de getuige geen twijfel bestaat. Onbekenden zijn personen die de getuige niet of maar een enkele keer eerder heeft gezien.¹² Bij het herkennen van onbekenden blijken bij alle aspecten van de uiteindelijke herkenning problemen te kunnen spelen – bij het waarnemen, het vasthouden en het reproduceren – waarbij de omstandigheden waaronder de herkenning is gedaan en het tijdsverloop tussen de reproductie factoren zijn die de herkenning extra lastig maken.¹³ En dan zijn er ook nog veel valkuilen met betrekking tot de methode aan de hand waarvan de herkenning wordt gereproduceerd.

2.1 *Ambtshalve niet al te bekend?*

Voor het bepalen van de intrinsieke bewijswaarde van processen-verbaal van herkenning door politieambtenaren dient als eerste de vraag te worden opgeworpen of het gaat om een hem bekende of onbekende verdachte. Of liever: of de verdachte die de verbalisant meent te herkennen als een bekende van hem mag worden verondersteld. Het criterium dat voor de invulling van het begrip 'bekende' is gegeven door Van Koppen c.s., namelijk 'dat geen twijfel bestaat over de identiteit van de persoon' die wordt herkend, is lastig hanteerbaar. De verbalisant zal namelijk zelf allicht geen twijfel hebben, maar zijn herkenning wordt in voorkomende gevallen wel degelijk betwist door de verdediging en niet gebruikt door de rechter. Bovendien kan de verbalisant het ondanks het ontbreken van twijfel wel degelijk fout hebben. Het antwoord op de vraag of de verdachte die wordt herkend mag doorgaan als bekende van de verbalisant, is naar mijn mening eerder afhankelijk van omstandigheden bij de verbalisant gelegen, namelijk hoe vaak de verbalisant de verdachte heeft gezien, hoe lang geleden dat voor het laatst is geweest, onder welke omstandigheden (dag of nacht, inderhaast in achtervolging of in rust tijdens verhoor), enzovoort. Dit zijn echter opmerkelijk genoeg geen omstandigheden die normaal gesproken worden gerefereerd in het proces-verbaal van de herkenning, anders dan dat de verdachte de verbalisant 'ambtshalve' bekend is. Voor een betrouwbare en voor het bewijs bruikbare herkenning door een verbalisant lijkt mij 'ambtshalve' niet genoeg om de verdachte 'buiten twijfel' als bekende van de verbalisant te mogen aanmerken. Het probleem doet zich hier voor dat de rechtspsychologie en de praktijk van de ambtshalve herkenningen aan de hand van camerabeelden niet goed op elkaar te passen zijn. De verbalisant die de persoon op de beelden 'ambtshalve buiten twijfel' herkent, kan alsnog een foute herkenning doen simpelweg omdat de persoon op de beelden de verdachte niet blijkt te zijn. In zijn aard is een herkenning door een verbalisant aan de hand van beelden, waarbij hij bij wijze van spreken zijn hand in het vuur steekt dat de persoon op de beelden de verdachte is, een omgekeerde herkenning ten opzichte van de herkenning van een getuige die opnieuw geconfronteerd wordt met een aantal personen waarvan hij één mogelijk eerder heeft gezien (ten tijde van het strafbare feit waarvan hij slachtoffer is). De

verbalisant wordt namelijk niet geconfronteerd met meerdere personen, maar met beelden van het incident die hij opnieuw en opnieuw kan bekijken en waar hij één persoon die hij al in zijn hoofd heeft, in kan passen. Bij de herkenning van usual suspects aan de hand van camerabeelden speelt deze onvermijdelijke vorm van vooringenomenheid van de verbalisant bij uitstek een rol. Het is daarom niet vreemd van die verbalisant te vragen zijn herkenning te valideren door te zeggen waardoor en op welke wijze hij zijn verdachte op de beelden heeft herkend en in welke context de herkenning is gedaan. Het ligt in elk geval voor de hand om hier bij een eventuele ondervraging van die verbalisant door de rechter of door de verdediging ook aandacht aan te besteden. Het komt mij voor dat een verdachte in elk geval niet zomaar als 'bekende' mag worden verondersteld om zo de herkenning op te waarderen, vooral niet nu die verbalisant volgens de rechtspsychologie niet als betere herkenner kan worden aangemerkt. Indien de verdachte in deze lijn daarentegen als 'onbekende' van de verbalisant zou worden gehouden, is op voorhand duidelijk dat de herkenning niet bruikbaar is voor het bewijs, maar hooguit ter schraging van de verdenking.

Misschien dat deze uiterste consequenties van het hanteren van de begrippen uit de rechtspsychologie als 'bekende' en 'onbekende' van de herkenner bij ambtshalve herkenningen daarom geen rol zouden mogen spelen bij de beoordeling of de herkenning 'buiten twijfel' kan worden geacht. Een ambtshalve herkenning is nooit 'buiten twijfel' en dient door de verbalisant toetsbaar te worden gemotiveerd.

2.2 *Opsporings- en bewijsconfrontaties*

Het voert in het bestek van deze bijdrage te ver in te gaan op de verschillende rechtspsychologische aspecten van een goede herkenning. De procedure om te komen tot een herkenning aan de hand van een fotoconfrontatie in het algemeen biedt echter al voldoende inzicht in het probleem hoe lastig het is om een herkenning echt goed te doen en om te zetten in bewijs. Helaas is wat we weten over betrouwbare herkenning en hoe daartoe te komen bij 'normale' getuigen van een strafbaar feit, niet direct van toepassing op de herkenning door verbalisanten aan de hand van bewegende camerabeelden of *stills* van een incident. De 'normale' getuige wordt namelijk gevraagd om achteraf iemand die hij (veelal) niet kent maar getoond krijgt, te plaatsen in het incident waarbij hij wel aanwezig was. Dit in tegenstelling tot de verbalisant die wordt gevraagd iemand die hij wel kent te plaatsen bij een incident dat hij niet zelf heeft waargenomen, maar heeft te ontwaren uit de getoonde beelden. Voor beide herkenningen geldt wel dat die worden gecompliceerd, zowel door beperkingen aan de kant van de waarnemer, als door onzorgvuldigheden in de methode van de herkenning. Voor de herkenning achteraf door de getuige die het incident heeft meegemaakt, aan de hand van foto's van de verdachte, is in elk geval die methode stevig verankerd in procedurevoorschriften.

Een goede beschrijving van die procedure bij (foto)confrontaties is te vinden in de Handleiding Confrontatie van Van

¹² Zie P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar, e.a., hoofdstuk 15.1.

¹³ Zie P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar, a.w., hoofdstuk 15.2.

Amelvoort¹⁴ en in de Brancherichtlijnen die als bijlage in die Handleiding zijn opgenomen. In de Handleiding wordt uitgebreid ingegaan op de diverse soorten (foto)confrontaties, waarvan de meest relevante voor deze bijdrage de opsporingsfotoconfrontatie en de bewijsfotoconfrontatie zijn.¹⁵ Bij de opsporingsfotoconfrontatie wordt de getuige één of meer foto's van personen getoond met de vraag of dat de dader misschien is geweest, waarbij die personen worden geselecteerd op grond van het signalement, de plaats van het delict, het soort delict en de modus operandi. Oftewel, de politie zoekt naar mogelijke verdachten.¹⁶ Een opsporingsconfrontatie is volgens Van Koppen en Wagenaar hoe dan ook niet bruikbaar als bewijsmiddel, en zou alleen mogen worden toegepast als er nog andere getuigen zijn die later een bewijsconfrontatie zouden kunnen ondergaan.¹⁷ De opsporingsconfrontatie kan met één of meer foto's van verdachten uit het HKS-systeem van de politie geschieden, die aansluit(en) op het signalement dat de getuige heeft gegeven. Het nadeel van het zoeken in de collectie met gedoodverfde verdachten is dat iedere herkenning wel een redelijke verdenking oplevert omdat het nu eenmaal een persoon betreft die al eerder met justitie in aanraking is geweest.¹⁸ Een opsporingsconfrontatie zou alleen geschikt zijn als er geen andere mogelijkheid bestaat een verdachte in beeld te krijgen.

Bij de bewijsconfrontatie wordt een onderscheid gemaakt tussen een enkelvoudige en een meervoudige confrontatie.¹⁹ In geval van een enkelvoudige bewijsfotoconfrontatie²⁰ wordt de getuige slechts één persoon getoond, met alle consequenties voor de (on)bruikbaarheid van de bevindingen voor het bewijs:

“De betrouwbaarheid van een herkenning bij een enkelvoudige confrontatie is uiterst zwak. [Die] kan slechts als opsporingsindicatie worden gebruikt. In een strafzaak zal [die] in beginsel geen of nauwelijks bewijswaarde hebben. Als de getuige uitsluitend met het confrontatiesubject wordt geconfronteerd, is er al sprake van beïnvloeding van de getuige. Een keuze uit meerdere personen is immers niet meer mogelijk. Menig getuige zal er

dan van uitgaan dat de aan hem getoonde persoon degene is die moet worden herkend.”²¹

Het komt er feitelijk op neer dat meervoudige confrontaties altijd de voorkeur genieten boven enkelvoudige fotoconfrontaties.²² Bij een meervoudige bewijsfotoconfrontatie²³ krijgt de getuige een serie foto's van op elkaar gelijkende personen te zien met de vraag of wat hem betreft de dader tussen die personen zit. Ten aanzien van deze meervoudige confrontatie gelden strikte procedurele voorschriften, zowel ten aanzien van het samenstellen van de selectie van figuranten (gelijkend op het confrontatiesubject), als het tonen van de selectie, als de condities waaronder de getuige de confrontatie ondergaat.²⁴ Veel van deze voorschriften zijn niet relevant voor een vergelijking met de problematiek van de herkenning aan de hand van camerabeelden door verbalisanten. Het valt wel op dat er nogal wat politieambtenaren nodig zijn om de meervoudige fotoconfrontatie naar de regelen der kunst uit te voeren: in elk geval eentje voor de selectie en samenstelling van de confrontatie en eentje voor de begeleiding van de confrontatie, die overigens zelf niet mag weten wie op de aanwezige foto's het confrontatiesubject (de verdachte) is. Daarnaast dient de begeleider bij meerdere getuigen die (nooit tegelijkertijd!) dezelfde confrontatie ondergaan steeds een andere te zijn. Ook mag de begeleider tijdens een sequentiële confrontatie²⁵ bijvoorbeeld niet aanwezig zijn in dezelfde ruimte, om alle schijn van contaminatie te voorkomen. Bij de sequentiële fotoconfrontatie worden de foto's uit de selectie opeenvolgend slechts vier seconden aan de getuige getoond, bij de inmiddels verouderde simultane fotoconfrontatie²⁶ is de tijd ook beperkt.

2.3 Herkenning door verbalisanten slechts als opsporingsindicatie?

Het betreffen voorbeelden van een heel scala aan procedurele voorschriften uit de Handleiding en de Brancherichtlijnen, die onderstrepen hoe secuur een confrontatie dient te worden uitgevoerd. Het komt mij voor dat die voorschriften

14 Zie A. van Amelvoort, *Handleiding Confrontatie*, Stapel & De Koning 2013.

15 De algemene definitie voor een confrontatie is: “Ten behoeve van de waarheidsvinding een persoon (of diens afbeelding of stem) door een getuige laten observeren met het doel vast te stellen of deze persoon wordt herkend als betrokkene bij een (strafbaar) feit of daarvan kan worden uitgesloten”. Zie A. van Amelvoort, a.w., p. 13.

16 Idem. Zie voor de definitie van een opsporingsconfrontatie p. 14: “Ten behoeve van de opsporing van een bij een strafbaar feit betrokken onbekend persoon, een getuige confronteren met een aantal (afbeeldingen van) mogelijke betrokkenen.”

17 Zie P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar, a.w., hoofdstuk 15.9.

18 Saillant in dat verband is het arrest van Hof Den Haag 8 mei 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:2625 waarin de verbalisant die betrokken was bij de opsporingsconfrontatie op de hoogte was van het feit dat de getoonde verdachte al daadwerkelijk verdachte was in het onderzoek.

19 Zie voor de definitie van een bewijsconfrontatie A. van Amelvoort, a.w., p. 14: “Ten behoeve van de bewijsvoering een getuige confronteren met een uit het onderzoek bekend geworden persoon.”

20 Zie A. van Amelvoort, a.w., paragraaf 4.3.

21 Zie A. van Amelvoort, a.w., p. 65. Het is overigens niet de bedoeling dat de betrokken opsporingsambtenaar met suggesties aan de herkenning een bijdrage levert, oftewel meedeelt dat de mishandeling is gepleegd door de bestuurder van een auto en dat de foto de kentekenhouder van die auto betreft, zie Hof Den Haag 12 april 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:BZ9508.

22 Van Amelvoort wijst erop dat de Brancherichtlijn enkelvoudige fotoconfrontaties niet toestaat dat die plaats vinden. Ook de feitenrechter heeft een duidelijke voorkeur voor de meervoudige (foto)confrontatie blijktens oudere jurisprudentie Rb. Zwolle-Lelystad 15 juli 2008, ECLI:NL:RBZLY:2008:BD9011, Rb. Zwolle-Lelystad 19 augustus 2008, ECLI:NL:RBZLY:2008:BE9439, Rb. Zwolle-Lelystad 9 september 2008, ECLI:NL:RBZLY:2008:BF0123, Rb. Haarlem 28 september 2009, ECLI:NL:RBHAA:2009:BJ8861 en Rb. Haarlem 7 oktober 2009, ECLI:NL:RBHAA:2009:BK0381.

23 Zie A. van Amelvoort, a.w., paragraaf 4.3 en meer in het bijzonder paragraaf 4.3.2.

24 Zie hierover en over de toepassing van de 50 regels van Wagenaar ook het vroege onderzoeksrapport van L.E.C. van der Boor, *Over getuigen, confrontaties en bewijs*, WODC 1992 en het TNO-rapport in opdracht van het WODC en van de van J.H. Kerstholt & A.G. van Amelvoort, *Een vergelijking van confrontatiemethoden. Oslo, video en foto's*, WODC 1997.

25 Zie A. van Amelvoort, a.w., p. 77.

26 Zie A. van Amelvoort, a.w., p. 78.

zijn opgetekend om aan een (foto)confrontatie zoveel mogelijk bewijswaarde te doen toekomen. De voorschriften zijn allicht niet ingegeven door een wantrouwen tegen de betrokken politieambtenaren, maar misschien wel om een aantal gênante miskleunen te voorkomen.²⁷ Twee uitgangspunten bij de fotoconfrontaties zijn even logisch als interessant bij deze confrontaties. Het eerste uitgangspunt is dat als de dader een bekende van de getuige is, een fotoconfrontatie achterwege wordt gelaten. Dat heeft immers geen nut. Het tweede uitgangspunt is dat zowel een opsporingsfotoconfrontatie als een enkelvoudige bewijsfotoconfrontatie niet kan bijdragen aan het bewijs, maar slechts kan bijdragen aan de verdenking (opsporingsindicatie). Hoewel de opsporingsconfrontatie of enkelvoudige bewijsconfrontatie niet goed passen op de herkenning door een verbalisant van hem bekende *usual suspects* op beelden van het incident, is de ratio achter de onbruikbaarheid van die confrontaties voor het bewijs wel een interessant gegeven dat van toepassing zou kunnen zijn. In beide gevallen is het risico enorm groot dat de getuige respectievelijk verbalisant ervan overtuigd zal zijn dat de dader de persoon is die hem wordt getoond respectievelijk die hij in zijn hoofd heeft. Wat het tweede uitgangspunt betreft zijn eveneens parallellen te trekken, namelijk dat alleen een secuur uitgevoerde meervoudige bewijsconfrontatie direct aan het bewijs kan bijdragen, en derhalve de herkenning door de verbalisant – niet zijnde een dergelijke meervoudige bewijsconfrontatie – niet. Deze gedachte is mede ingegeven door de omstandigheid dat de procedurele voorschriften bij een meervoudige bewijsconfrontatie zijn ingegeven om elke vorm van contaminatie te voorkomen. Het probleem bij de praktijk van de herkenning aan de hand van camerabeelden door verbalisanten van hem bekende verdachten is dat dergelijke contaminatie eerder voor de hand ligt dan is uitgesloten. In de inleiding is al geschetst hoe dergelijke camerabeelden of *stills* binnen de politie worden getoond. De omstandigheden waaronder de beelden zijn bekeken en de verbalisant zijn uiteindelijke herkenning doet worden echter nooit in het proces-verbaal geschetst. Is er met collega's over de beelden gesproken? Zijn de beelden in aanwezigheid van andere collega's bekeken? Heeft de verbalisant misschien al van een andere collega vernomen wie er wat hem betreft op de beelden te zien zou zijn? Om enige bewijswaarde toe te kennen aan de ambtshalve herkenning van een gedoodverfde verdachte door een verbalisant zou eigenlijk een systeem dienen te worden opgetrokken waardoor valt uit te sluiten dat de herkenner is beïnvloed of anderen beïnvloedt. Een begin zou kunnen zijn die beelden niet aan een groep te tonen of voor iedereen beschikbaar te maken, maar slechts besloten en voor een beperkt aantal aangewezen politieambtenaren. Een vereiste zou mogen zijn dat de verbalisant in kwestie in elk geval motiveert onder welke omstandigheden hij zijn bevindingen heeft gedaan: hoe lang heeft hij de beelden bekeken, met wie heeft hij daarover gesproken

27 Denk aan de herkenning van een confrontatiesubject dat met kop en schouders – lees: met open mond en gouden tand – boven de selectie uitspringt, zie HR 19 juni 2007, NJ 2008/179.

en wat was hem op voorhand bekend over de beelden en de daarop zichtbare personen?

Het waarderen van de herkenning door verbalisanten van *the usual suspects* op camerabeelden en *stills* als bewijsmiddel, draagt toch enkele principiële bezwaren in zich, zeker als de koppeling wordt gemaakt met onze kennis omtrent opsporings- en bewijsconfrontaties. Dit betreft niet alleen de tekortschietende kwaliteit van de beelden of wat daarop wel of niet te zien is, maar ook de eventuele bewuste of onbewuste vooringenomenheid van de verbalisanten en het ontbreken van enige procedure of voorschriften waaronder de herkenning dient plaats te vinden. Het is dan ook de vraag in hoeverre die herkenningen door verbalisanten kunnen en mogen worden gebezigd door de feitenrechter.

3. Behoedzaamheid van de feitenrechter

In 2016 schrijven Sauerland, Krix en Merkelbach dat de waardering van getuigenbewijs dat voortvloeit uit meervoudige confrontaties een lastig karwei is waarbij politiefunctionarissen, advocaten en rechters vaker een beroep zouden moeten doen op de rechtspsychologen²⁸ en zij hekelen de neiging voorbij te gaan aan die specifieke deskundigheid.²⁹ Het is een voorbeeld van de kritiek vanuit de rechtspsychologie ten aanzien van de wijze waarop men lopende het onderzoek en in de zittingszaal pleegt om te gaan met ooggetuigenbewijs. De kritiek van de onderzoekers in deze bijdrage raakt niet aan het onderwerp van de waardering van de resultaten van opsporingsconfrontatie of de enkelvoudig bewijsconfrontatie, wat zou kunnen worden verklaard door het uitgangspunt dat die confrontaties geen bewijs zouden mogen opleveren en derhalve niet hoeven te worden gewaardeerd in het kader van de rechterlijke oordeelsvorming. Dat is echter anders bij de processen-verbaal van bevindingen van verbalisanten die de hun bekende verdachte menen te herkennen in de beelden van het incident (wat wel bewijs oplevert). Daarbij dringt zich de vraag op of de feitenrechter die de bewijswaarde van herkenning door verbalisanten beoordeelt zich niet ook meer zou moeten verlaten op de rechtspsychologie. Een blik op recente jurisprudentie van de feitenrechter laat evenwel zien dat de rechter soms kritisch is ten aanzien van de gerelateerde ambtshalve herkenningen indien duidelijk wordt dat iets meer op die herkenning is af te dingen, al dan niet in combinatie met andere tekortkomingen in de bewijsvoering en 'losse eindjes'.

28 Zie A. van Amelsvoort, a.w., p. 37.

29 Zij ontlenuen hun verontrusting bijvoorbeeld aan een conclusie van A-G Bleichrodt in ECLI:NL:PHR:2015:2769: 'het toetsen van de betrouwbaarheid van verklaringen [...] behoort tot de taak van de feitenrechter. Daarbij gaat het om een waardering van het bewijsmateriaal, een terrein dat bij uitstek aan de feitenrechter is toevertrouwd en waarbij de rechter in de regel niet afhankelijk is van de inbreng van deskundigen. [...] [D]aarbij komt dat (dat) disciplines als de rechtspsychologie en de forensische psychiatrie in de regel relatief veel ruimte laten voor uiteenlopende interpretaties en daarmee voor subjectieve oordelen.' Zie M. Sauerland, A.C. Krix en H.L.J.G. Merkelbach, a.w., p. 2176.

3.1 Casuïstiek als voorbeeld

Met name in het geval dat het gezicht van de overvaller beperkt zichtbaar is, kijkt de feitenrechter kritisch naar wat verbalisanten hebben herkend. In een vonnis van de Rechtbank Gelderland van 7 maart 2016 zette de rechter eerst de inmiddels gebruikelijke stappen als opmaat naar de bewijswaardering van de herkenning. [1] De behoedzaamheid staat voorop; [2] helemaal als de herkenning het belangrijkste bewijsmiddel is; [3] weliswaar zonder twijfel aan de oprechtheid van de getuige; [4] maar wel met als richtsnoer de betrouwbaarheid van de herkenning.³⁰

“De rechtbank stelt voorop dat behoedzaam dient te worden omgegaan met herkenningen van foto’s en camera-beelden en de bewijskracht daarvan. Dit geldt te meer als deze herkenningen de belangrijkste bewijsmiddelen zijn die de betrokkenheid van een verdachte bij het hem ten laste gelegde kunnen aantonen [...]. De rechtbank twijfelt niet aan de oprechtheid van de verbalisanten en getuigen die zeggen verdachte op de betreffende foto’s en/of camerabeelden, al dan niet voor 100 procent, te herkennen. De vraag is echter of de herkenningen voldoende betrouwbaar zijn om tot een bewezenverklaring van het feit te kunnen komen.”

In deze casus draaide het om een overval met een mes op een winkel van Christine Le Duc en droeg de overvaller een muts waardoor alleen de onderste helft van het gezicht was te zien. Zelfs het feit dat de overvaller net als de verdachte een donkere huidskleur zou hebben, was door de beperkte kwaliteit van de beelden door de Rechtbank op zitting niet vast te stellen. De Rechtbank zag ten aanzien van de overvaller op de beelden wel enige gelijkenis met de onderste helft van het gezicht van de verdachte, maar liet dat vanwege ‘te weinig onderscheidende gezichtskenmerken’ voor wat het was. In deze zaak had de politie zich beijverd om een blijkens de beelden bij de overval gebruikte fiets en mes aan verdachte te koppelen, maar de kenmerken daarvan waren zo algemeen en beperkt zichtbaar dat de Rechtbank enkel een gelijkenis vaststelde, maar daar verder ook geen valide herkenning aan koppelde. Hetzelfde geldt voor de jas die de verdachte droeg tijdens zijn aanhouding en waaraan één van de verbalisanten hem zou hebben herkend op de beelden van de overval: de jas vertoonde gelijkenis, maar was in elk geval niet de in beslag genomen jas. De rechtbank kwam in deze zaak tot een vrijspraak met een slotoverweging die mij doet vermoeden dat de rechters wel degelijk de overtuiging hebben gehad dat de verdachte en de overvaller één en dezelfde persoon zijn geweest.

“De aan verdachte verweten overval betreft een zeer ernstig feit dat veel impact moet hebben gehad [...]. Het is dan ook buitengewoon onrechtvaardig wanneer de dader van een dergelijk ernstig feit onbestraft blijft. Gelet op het vorenstaande bevinden zich echter naar het oordeel van de rechtbank onvoldoende bewijsmiddelen in

het dossier om te concluderen dat verdachte die overval heeft gepleegd. De rechtbank zal verdachte dan ook vrijspreken.”

Indien een gezichtsherkenning ontbreekt, kan het helemaal lastig zijn de verdachte te koppelen aan de persoon die op de beelden zichtbaar is. In een vonnis van de Rechtbank Oost-Brabant van 6 juli 2016³¹ kwamen diverse verbalisanten op grond van de kleding van de schutter op de beelden (een leren jas van een motorclub), zijn macho loopje en zijn postuur tot een herkenning. Uit onderzoek op verzoek van de verdediging volgde echter dat er nogal wat besmetting had plaatsgevonden bij die herkenningen, door in elk geval één van de verbalisanten voorafgaand aan het bekijken van de beelden te vertellen wie daarop te zien zou zijn. De anderen wisten niet meer of dat hen gezegd was, maar de rechtbank ging daar eigenlijk wel vanuit. De elementen van herkenning die de verbalisanten noemden (jas, postuur, loopje) waren wat de Rechtbank betreft te weinig onderscheidend. Dat één van de verbalisanten pas bij de rechter-commissaris verklaarde dat hij de verdachte ook aan zijn gezicht op de beelden had herkend, ging er bij de Rechtbank niet in:

“Indien verbalisant 091 het gezicht op de beelden zou hebben herkend, had het in de rede gelegen dit in het pv op te nemen. Bovendien heeft verbalisant 091 bij de RC niet geconcretiseerd waaraan hij het gezicht van verdachte herkent. Dat is in dit geval temeer relevant, omdat verbalisant 249 bij de RC juist heeft verklaard dat het op basis van de camerabeelden voor hem niet mogelijk was om tot gezichtsherkenning te komen.”

Ook in deze zaak volgde vrijspraak, ondanks ten minste vier onafhankelijke herkenningen door verbalisanten. Ook het Hof Arnhem-Leeuwarden is bij twijfel terughoudend bij het overnemen van een herkenning, zelfs als de rechtbank in eerste aanleg heeft veroordeeld. In casu draaide het om een diefstal en het gebruik van pinpassen. Uiteraard hanteerde het Hof stap [1] tot met [4] van behoedzaamheid tot betrouwbaarheid. Het Hof legde criteria aan de dag die enerzijds te maken hebben met de aard en kwaliteit van de beelden waarop de verdachte zou zijn herkend en anderzijds verband houden met hoe goed de herkenner de herkende kent.

“Voor de beoordeling van de betrouwbaarheid van een herkenning aan de hand van (camera)afbeeldingen is onder meer van belang in hoeverre op deze afbeeldingen voldoende duidelijke, specifieke en onderscheidende persoonskenmerken zichtbaar zijn. Of hiervan sprake is hangt onder meer af van de kwaliteit van de afbeeldingen en de mate van zichtbaarheid van persoonskenmerken op die afbeeldingen. Daarnaast is ook van belang onder welke omstandigheden en met welke frequentie de waarnemer de door hem herkende persoon eerder heeft gezien.”

³⁰ Zie Rb. Gelderland 7 maart 2016, ECLI:NL:RBGEL:2016:1340.

³¹ Zie Rb. Oost-Brabant 6 juli 2016, ECLI:NL:RBOBR:2016:3593.

In deze zaak beschikte het Hof slechts over *stills* van de camerabeelden, die bovendien van zeer slechte kwaliteit waren. Het gezicht van de persoon op de beelden was slechts beperkt zichtbaar, en het kenmerk aan de hand waarvan de verbalisanten verklaarden de verdachte op de beelden te herkennen zoals een litteken op de neus, was voor het Hof niet te controleren. Zo was het naar het oordeel van het Hof niet met zekerheid vast te stellen dat het ook (telkens) daadwerkelijk de verdachte betrof en dat maakte dat de herkenningen door de verbalisanten het Hof in onvoldoende mate overtuigden.³²

3.2 Beoordelingscriteria

Op 16 november 2016 wees de Rechtbank Amsterdam een vonnis met daarin beoordelingscriteria voor de waardering van herkenningen aan de hand van camerabeelden.³³ In deze zaak draaide het om meerdere (pogingen tot) bedrijfsinbraken in vereniging en de verdachte zou door een aantal verbalisanten zijn herkend. Die herkenningen vormden ook het belangrijkste bewijsmiddel zodat behoedzaamheid was geboden, aldus de rechtbank. Alvorens aan de concrete criteria toe te komen presenteerde de rechtbank enkele uitgangspunten die duidelijk rechtstreeks waren ontleend aan de rechtspsychologie.³⁴ Zo noemde de rechtbank dat een persoon op bewegend beeld kan worden herkend op basis van diens gezicht, kleding en accessoires, maar ook diens postuur, houding en manier van bewegen. Daarbij geldt wel dat gezichtsherkenning de hoogste diagnostische waarde heeft, omdat een gezicht voor mensen herkenbaar en uniek is. Op basis van uitsluitend kleding, houding en postuur kan veelal geen voldoende betrouwbare herkenning plaatsvinden, aldus de rechtbank. De rechtbank maakte nog een uitstapje naar de rechtspsychologie door te vermelden dat gezichten als één geheel – oftewel: ‘holistisch’ – in het geheugen worden opgeslagen, waardoor het geven van een beschrijving van een gezicht – de reproductie – lastig kan zijn: dit is immers “een in woorden gegoten rationalisatie achteraf van een niet-rationeel proces”. Om die reden achtte de rechtbank de herkenning als zodanig van belang, maar de rationalisatie en de toelichting waaraan iemands gezicht is herkend, minder. Wat mij betreft is dit een wat vreemde overweging die met name verband houdt met de psychologie rondom herkenningen in abstracto: je herkent iemand omdat je hem kent, en dan is het lastig om zo uit het niets even onder woorden te brengen waaraan je diegene dan pleegt te herkennen. Het komt mij in verband met de beoordeling van de betrouwbaarheid in een juridisch proces waarin waarheidsvinding centraal staat juist als zeer belangrijk voor als de herkenner wel degelijk kan benoemen waaraan hij de persoon op de beelden herkent. Daarbij speelt mee dat het gaat om een herkenning aan de hand van (camera)beelden waarop die kenmerken te zien zijn.

³² Zie Hof Arnhem-Leeuwarden 26 oktober 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:8980.

³³ Zie Rb. Amsterdam 16 november 2016, ECLI:NL:RBAMS:2016:7710.

³⁴ Zie Rb. Amsterdam 16 november 2016, ECLI:NL:RBAMS:2016:7710, r.o. 4.3.2.

Het beoordelingskader van de Rechtbank Amsterdam kent een viertal vragen dat wordt doorlopen.³⁵ [A] Zijn de beelden voldoende duidelijk en helder om een gezichtsherkenning op te kunnen baseren en zijn er voldoende gezichtskenmerken zichtbaar om herkenning mogelijk te maken? [B] Hoe goed kent de herkenner de verdachte? De rechtbank legt uit: hoe beter men de verdachte (visueel) kent, hoe minder visuele informatie nodig is voor een betrouwbare herkenning. Visuele kennis uit ontmoetingen in levenden lijve is bijvoorbeeld in dit verband waardevoller dan kennis die van een foto of andere beelden afkomstig is. Tevens zijn de aard, frequentie en het tijdsverloop sinds de ontmoeting(en) van belang: hoe vaker, indringender en minder lang geleden, hoe beter. [C] Hoeveel onafhankelijke herkenningen zijn gedaan? Hoe meer herkenningen, hoe hoger de bewijskracht. [D] Zijn er feiten en omstandigheden aanwezig die een herkenning mogelijk zouden kunnen falsificeren of onbetrouwbaar zouden kunnen maken? Als voorbeelden worden genoemd gelijkende medeverdachten of herkenningen die niet objectief zijn. De rechtbank kwam uiteindelijk aan de hand van de beoordelingscriteria tot een veroordeling voor de ene bedrijfsinbraak en een vrijspraak voor de andere.

De Rechtbank Den Haag nam in 2017 in een vonnis de beoordelingscriteria uit het vonnis van de Rechtbank Amsterdam over en vulde die verder aan.³⁶ Die aanvulling is wat mij betreft relevant voor herkenningen door verbalisanten van gedoodverfde verdachten op de camerabeelden. Beoordelingscriterium [B] uit het Amsterdamse vonnis lijkt immers te impliceren dat een verbalisant die een verdachte ambtshalve kent omdat hij een aantal keer op hem is gestuit, bij uitstek een betrouwbare herkenning zou opleveren als hij die verdachte ontwaart op de camerabeelden. Dit wordt nog eens versterkt als die herkenning ook door een aantal andere verbalisanten wordt gedaan [criterium C], mits uit feiten en omstandigheden volgt dat geen objectieve waarneming zou hebben plaatsgevonden [criterium D]. Met name dat laatste is lastig aan te tonen voor bijvoorbeeld de verdediging, maar ook lastig te controleren door de feitenrechter bij gebrek aan uitleg over de herkenning in het proces-verbaal en de omstandigheden waaronder die heeft plaatsgevonden. Waar in het Amsterdamse vonnis nog te weinig nadrukkelijk het gevaar van eventuele tunnelvisie wordt onderkend, stelde de Rechtbank Den Haag in haar vonnis dat een uitgebreid strafrechtelijk verleden van de verdachte het risico kan meebrengen dat deze kennis – al dan niet onbewust – aan een herkenning van de verdachte heeft bijgedragen. De herkenning zou hierdoor juist minder betrouwbaar worden. De Rechtbank Den Haag sprak in deze zaak integraal vrij.

3.3 Herkenning van ‘the usual suspects’ meer of juist minder betrouwbaar?

Indien als uitgangspunt wordt genomen dat een ambtshalve bekende verdachte niet als ‘min of meer bekende’ van de verbalisant maar als ‘onbekende’ dient te worden aange-

³⁵ Zie Rb. Amsterdam 16 november 2016, ECLI:NL:RBAMS:2016:7710, r.o. 4.3.4.

³⁶ Zie Rb. Den Haag 22 mei 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:5497.

merkt, doet zich niet echt een probleem voor. De herkenning kan in dat geval namelijk niet bijdragen aan het bewijs, maar vormt slechts een opsporingsindicatie die de opmaat zou kunnen zijn naar meer bewijs. De herkenning laat met andere woorden falsificatie toe, bijvoorbeeld omdat extra bewijs uitblijft maar mogelijk ook omdat de verdachte de persoon op de beelden gewoonweg niet is. Indien een ambtshalve bekende verdachte daadwerkelijk als 'bekende' van de verbalisant mag worden aangemerkt – oftewel: indien geen twijfel bestaat dat de herkende persoon die verdachte is – loopt de redenering in het beoordelingsschema van de feitenrechter feitelijk vast. Omdat de verdachte een 'bekende' is – de verbalisant heeft de verdachte een aantal keren meegemaakt in levenden lijve, waaronder nog vier weken geleden op het politiebureau – zou geen twijfel bestaan en is er geen aanleiding ook maar te onderzoeken of de herkenning niet objectief is [de Amsterdamse beoordelingscriteria, PP]vdM]; of bestaat juist vanwege een dergelijk 'uitgebreid strafrechtelijk verleden' een risico van vervuiling van de herkenning [de Haagse beoordelingscriteria, PP]vdM], waardoor wel degelijk twijfel kan ontstaan en *the usual suspects* daardoor juist niet als 'bekenden' kunnen worden aangemerkt. Deze uiteenzetting lijkt een hoog theoretisch gehalte te hebben, maar in de strafrechtspraktijk worden alle betrokkenen (politie, feitenrechter en verdediging) wel voor de bijbehorende uitdaging gesteld een betrouwbare herkenning mogelijk te maken en de gedane herkenning te toetsen. Daarvoor is weer vereist dat het vanaf het begin goed gaat met ambtshalve herkenningen door verbalisanten van hun gedoodverfde verdachten. Het proces-verbaal van de herkenning dient mijns inziens veel meer informatie te bevatten dan nu het geval is, onder andere met betrekking tot de omstandigheden waaronder de herkenning wordt gedaan, welke kennis voorafgaand aan het bekijken van de camerabeelden bekend was, welke kenmerken zichtbaar zijn, waarom de verdachte aan die kenmerken wordt herkend³⁷ en wat daarna met de gerelateerde informatie door de verbalisant wordt gedaan. Als *stills* van camerabeelden op het intranet hebben gecirculeerd of nog erger, in de voor alle verbalisanten toegankelijke ruimtes worden getoond, dan dient dat te worden vermeld en dan is wat mij betreft van een betrouwbare herkenning geen sprake. Hetzelfde geldt voor onvoldoende specifieke herkenningen, of herkenningen die worden bemoeilijkt door de slechte kwaliteit van de camerabeelden of het beperkte zicht op relevante gezichtskenmerken van de persoon op de beelden.

4. De valkuil van de gedoodverfde verdachte

In de strafrechtspraktijk valt op dat in veel dossiers waarin een ambtshalve herkenning speelt, slechts een proces-verbaal van herkenning door één of meer verbalisanten is opgenomen aangevuld met enkele *stills* van die bewegende beelden. Het reduceren van bewegende beelden tot *stills*

gaat doorgaans gepaard met kwaliteitsverlies, zeker als het dossier ook nog eens in een zwart-wit kopie wordt verstrekt in plaats van digitaal en in kleur. Mijn eerste suggestie zou zijn om standaard de originele beelden aan het dossier toe te voegen zodat de officier van justitie en de verdediging ten overstaan van de feitenrechter openlijk kunnen discussiëren over wie al dan niet en met welke mate van zekerheid op de beelden is te zien. Los van het feit dat dit het nodige gesoebat scheelt over de status van de beelden als processtuk en of de verdediging de beelden wel mag krijgen of naar het politiebureau moet rijden, is het ook daadwerkelijk mogelijk voor de feitenrechter de herkenning te verifiëren. Een goed voorbeeld daarvan is het arrest van het Hof 's-Hertogenbosch van 30 december 2016, waarin het hof zelf waarnam dat de persoon die zichtbaar is op de beelden enige gelijkenissen vertoont met het uiterlijk van de verdachte zoals te zien is op diens ID-foto en de foto die op 18 oktober 2014 door een verbalisant is genomen. Het hof oordeelde echter bij gebrek aan op de beelden herkenbare, specifieke en onderscheidende persoonskenmerken dat niet met zekerheid is vast te stellen dat het ook daadwerkelijk de verdachte betreft.³⁸

Overigens hoeft het kunnen bekijken van de camerabeelden en het zelf niet kunnen herkennen van de verdachte, niet te betekenen dat de verdachte vrijuit gaat. In het arrest van het Hof Amsterdam van 24 mei 2017 kon het Hof zelf niet tot een herkenning komen op basis van de beelden, maar achtten de raadsheren de herkenning door de verbalisanten op basis van diezelfde beelden voldoende betrouwbaar.³⁹ In die casus was de ambtshalve herkenning door de verbalisant zo goed omschreven aan de hand van uiterlijke kenmerken en bovendien aan de manier van bewegen van de verdachte, dat het feit dat het hof enkel kon vaststellen dat de man op de beelden en de verdachte op zitting beiden 'een lange, magere man' waren blijkbaar genoeg was om de herkenning betrouwbaar te achten.

“Het hof heeft, hoewel het zelf niet tot een herkenning is kunnen komen, geen aanleiding te twifelen aan herkenningen door de verbalisanten, die allen verdachte ambtshalve kennen.”

Wat mij betreft ontbreekt – zeker nu het gaat om een ambtshalve herkenning door meerdere verbalisanten, die het Hof zelf niet kan herhalen terwijl de verdachte nota bene recht tegenover de raadsheren zit – de context van de herkenning: niet alleen waaraan de verdachte is herkend, maar ook hoe, onder welke omstandigheden, waar de beelden zijn vertoond en wie wanneer wat heeft gezien en wat heeft besproken. Het niet kunnen herkennen door het Hof is wat mij betreft een contra-indicatie dat het in dat geval zou gaan om een betrouwbare herkenning die kan meewerken aan het bewijs. De casus illustreert bovendien de gespannen verhouding tussen de persoon die je voor je hebt aanmer-

³⁷ Vergelijk Hof 's-Hertogenbosch 30 december 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:5687: “Het [...] maakt dat de door de verbalisanten gedane herkenningen het hof in onvoldoende mate overtuigen als betrouwbaar, temeer nu geen van de verbalisanten heeft gerelateerd waaraan verdachte herkend zou zijn.”

³⁸ Zie Hof 's-Hertogenbosch 30 december 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:5687.

³⁹ Zie Hof Amsterdam 24 mei 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:3312.

ken als 'bekende' en het toch niet kunnen herkennen op de beelden.

Naast het aanmerken van de originele camerabeelden als processtukken en het opnemen daarvan in het dossier, is het goed om in de gevallen dat de herkenning door de verdachte of diens raadsman wordt betwist, die beelden steeds op zitting te bekijken. De feitenrechter moet immers toch iets met onderbouwde verweren van de verdediging tegen de ambtshalve herkenning⁴⁰ en die kan dan maar beter zelf poolshoogte nemen. Indien de eigen waarneming een rol zou kunnen gaan spelen in de bewijsvoering is het standaard-jurisprudentie dat die eigen waarneming enkel "indien de procespartijen door het gebruik van die waarneming voor het bewijs zouden worden verrast omdat zij daarmee geen rekening behoeften te houden" ter zitting ter sprake dient te worden gebracht,⁴¹ maar dat zou wat mij betreft nu juist aan de orde zijn als er verschil van mening bestaat over wie te zien is op de beelden. Voor die eigen waarneming is in elk geval vereist dat de beelden op zitting worden bekeken, ook al hebben alle drie de betrokken partijen de in het dossier gevoegde beelden op eigen gelegenheid bekeken.⁴² Het bekijken van de camerabeelden op zitting is in elk geval waardevol ten opzichte van een summier proces-verbaal zonder al te veel details van die waarneming. Ervan uitgaande dat de rechter de verdachte niet ambtshalve kent, kan hij juist aan de hand van het uitkijken van de beelden op zitting – ook als de verdachte er niet is – zijn oordeel vormen omtrent de ambtshalve herkenning door anderen, zeker in geval van gedoodverfde verdachten.

Het is aan de politieambtenaren om te verantwoorden wat de herkenning inhoudt en hoe de herkenning heeft plaatsgevonden wil deze bruikbaar zijn in het strafrechtelijk onderzoek, maar het lijkt mij dat een ambtshalve herkenning altijd enkel als opsporingsindicatie zou mogen worden gebruikt. Het is aan de verdediging om de ambtshalve herkenning te controleren en te betwisten als wel duidelijk is dat iets te gemakkelijk wordt opgeschreven dat haar cliënt op die beelden staat, terwijl de beelden van slechte kwaliteit zijn of de herkenning te vaag is en niet wordt uitgelegd of niet van context wordt voorzien. Het is aan de feitenrechter de ambtshalve herkenning uiterst behoedzaam tegemoet te treden, maar liever nog: gewoonweg nooit als bewijs te bezigen. Dit geldt wat mij betreft sowieso als de rechter zelf niet tot herkenning kan komen, maar juist ook een herkenning door de feitenrechter is uiterst risicovol. Rechters zijn net als opsporingsambtenaren niet per definitie betere 'herkenners' dan gewone burgers, maar bij het proberen te herkennen van de enige persoon die voor je zit of wiens foto in het dossier is opgenomen als de persoon die op de beelden te zien zou zijn, worden in elk geval de meest banale regels uit de rechtspsychologie met voeten getreden. Het is niet voor niets dat een goede herkenning door getuigen zoveel methodologische regels kent. Het is raar om die regels en

de ratio daarachter in geval van een ambtshalve herkenning van *the usual suspects* door verbalisanten te negeren. Als verbalisanten enkel op basis van camerabeelden wel menen te weten wie bij het strafbare feit betrokken is, is meer dan behoedzaamheid van de feitenrechter vereist.

40 HR 26 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2490.

41 Zie HR 15 december 2009, NJ 2011/78 en HR 25 september 2012, NJ 2012/559.

42 Zie het uitgebreide vonnis van de Politierechter in een verstekzaak: Rb. Oost-Brabant 9 juni 2017, ECLI:NL:RBOBR:2017:3494.